DOI: 10.35191/medsoft_2026_1_38_lavrikova

NČLP – NOVINKY A AKTUALITY

Petra Lavríková, Miroslav Zámečník

Abstrakt

Příspěvek přináší novinky a aktuální stav Národního číselníku laboratorních položek, který je základem formalizované výměny informací mezi laboratořemi a zdravotnickými informačními systémy. Popisuje současnou definici položek číselníku i zavedené doplňující specifikace, a to procedury, systému, lokální jednotky, přístroje a dárce, včetně požadavků, které z nich vyplývají pro laboratorní a další informační systémy. Podrobně je vysvětleno členění položek podle způsobu jejich vzniku a jejich využití při elektronickém objednávání vyšetření a při sdělování výsledků jako příprava na zavedení elektronické žádanky. Další části se věnují úplnosti a aktuálnosti číselníku, zacházení se zneplatněnými položkami a jejich přesměrování na platné, rozdílu mezi národními a lokálními položkami, jejichž používání je nežádoucí a v připravovaném mezinárodním standardu bude zcela zakázáno, a vyšetřením v místě péče. Text vychází z českého datového standardu DASTA a zohledňuje i přípravu nového mezinárodního standardu pro výměnu zdravotnických dat HL7 FHIR.

Klíčová slova

laboratorní medicína, laboratorní informační systém (LIS), číselník, kódový systém, datový standard, DASTA, DS4, HL7 FHIR, Národní číselník laboratorních položek (NČLP)

1 Definice NČLP

1.1 Aktuální tvar definice položek NČLP

Připomeňme si současnou aktuální definici položek NČLP ve vazbě na další informace sdělované prostřednictvím aktuálního datového standardu (DS4 a připravovaného FHIR) a připojme další důležité a dosud málo známé či novější informace:

1.1.1 Systém, komponenta, procedura, druh veličiny a jednotka

Tato pětice je nedílnou součástí definice položky v NČLP. K ní je přiřazen jednoznačný klíč. Takto je NČLP konstruovaný již od roku 1997 (s respektem k nomenklatuře IUPAC/IFCC a ve vazbě na NPU).

Před devíti léty byly doplněny specifikace systému a procedury. Specifikace lokální jednotky, přístroj a dárce jsou z roku 2025. Takto komplexně může být popsána každá sdělovaná položka NČLP, ať už v rámci objednávky, nebo sdělování výsledků. V běžné praxi bude specifikačních informací využíváno méně, ale informační systémy musí umět vše zvládat v plném rozsahu.

1.1.2 Specifikace procedury

Dosud se týká jen procedury IA (imunoanalýza) a od roku 2019 zahrnuje již několik desítek subprocedur (ELISA, FIA, EIA, FEIA, ILMA, LIA, LEIA, RIA, IRMA, FPIA, MEIA, CMIA, CLIA, ECLIA, ICHR, NIF, PIF, EMIT, KIMS, ELIA, LN a další). V dubnu 2026 sem byly zařazené původně z praktických důvodů dočasně samostatné subprocedury IMUTURB, NEPHEL, PETIA, PETINIA a PENIA. Čili k proceduře IA lze v rámci standardu (DS4 i FHIR) sdělovat upřesnění procedury z výše uvedeného výčtu, a to jak při objednávání (konkretizace požadavku na vyšetření), tak při sdělování a předávání výsledku *(v DS4 datový blok ku_z_lab, atribut spec_proc)*.

V praxi jsou tyto položky v NČLP založené jen pod příslušnou „obálkovou" procedurou (např. IA) a konkrétní subproceduru je možné zvolit a zadat na úrovni LIS. Při tomto způsobu definice položky v LIS je v rámci datového standardu umožněno odeslat i dvě položky s totožným klíčem NČLP, které se liší jen subprocedurou.

Vedle procedury IA bude podobně řešena současná skupina procedur molekulární genetiky (procedura označovaná jako MG). Její současný hlavní zástupce – PCR – bude (společně s dalšími druhy PCR a sekvenací) přeřazen pod „obálkovou" subproceduru MG. Tyto úpravy jsou plánované na přelom roků 2026 / 2027 a měly by být pro uživatele bezproblémové, automatické. Podobně budou později následovat drobné úpravy další, dle požadavků odborných společností a zkušeností z praxe. Měly by být vždy bezproblémové, nezatěžující uživatele NČLP.

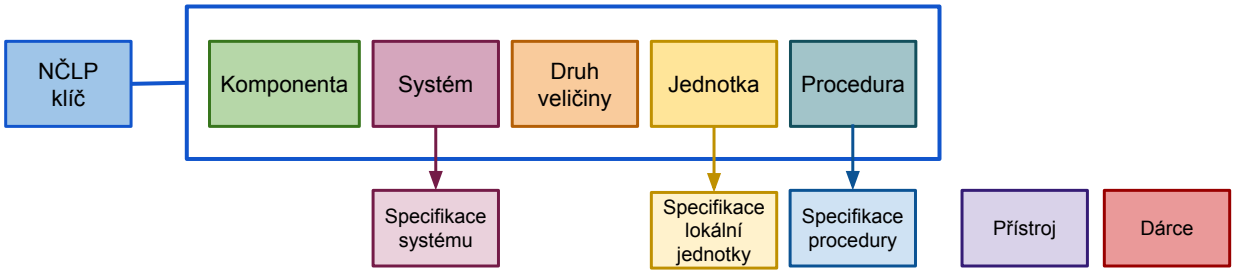
Se specifikací procedury musí umět pracovat každý v praxi používaný LIS.

Dalo by se říci, že pokud IS příjemce laboratorních vyšetření dosud neumí se specifikací procedury pracovat, dojde pouze k dílčí ztrátě informace. To je pravda jen částečně. Problémy nastanou tehdy, pokud by laboratoř takto nevybavenému IS současně sdělovala k jedné položce NČLP více vyšetření odlišených jen na úrovni specifikace procedury (tj. více vyšetření k jednomu stejnému klíči NČLP). Mnohé starší a náležitě neudržované IS příjemců by mohly mít nemalý problém s takto vzniklou duplicitou klíče NČLP. Lze pouze dodat, že po 7 letech od kompletního oficiálního zavedení specifikace procedury toto již musí umět každý náležitě udržovaný a aktualizovaný IS.

1.1.3 Specifikace systému

V současné době se specifikace systému týká především mikrobiologie, ale lze předpokládat, že v čase budoucím bude využívána i v dalších oblastech. Pro mikrobiologii je klíčová, neboť je připojována k řadě systémů, ať už speciálně určených jen pro mikrobiologii (např. SPCORL (vzorek z oblasti horních cest dýchacích), SPCURO (vzorek z oblasti urogenitálu)), nebo společně sdílených všemi obory (např. B, U, CSF).

LIS musí se specifikací systému umět pracovat. Pokud jde o IS příjemců, platí zde analogicky totéž, jako u specifikace procedury.

Obrázek 1 – přehled aktuálního tvaru definice NČLP položky.

DOI: 10.35191/medsoft_2026_1_38_lavrikova

1.1.4 Specifikace lokální jednotky

Specifikace lokální jednotky je zcela fakultativní a týká se pouze položek s jednotkou typu „unit", tzn. položek s druhem veličiny arbitrární látková koncentrace, bez přepočtů hodnoty. V NČLP jsou všechny položky tohoto druhu veličiny založené s jednotkou U/L (a jejími násobky, většinou kU/L) a to bez ohledu na to, jakou lokální jednotku arbitrární látkové koncentrace laboratoř používá (např. AU/L, RU/l). U/L tak slouží jako „náhrada" všech ostatních podobných jednotek a je tak možné se na tyto NČLP položky mapovat, ať už laboratoř používá jakoukoliv jinou obdobnou jednotku arbitrární koncentrace.

Pokud laboratoř bude nadále pracovat jen s jednotkami typu U (unit) a nebude chtít sdělovat své lokálně používané nestandardní jednotky typu AU, BAU, RAU aj., tuto specifikaci nebude využívat. Pokud bude laboratoř chtít sdělit i svou lokální jednotku, použije právě tuto specifikaci. Pokud IS příjemce se specifikací jednotky neumí pracovat, zobrazí bezproblémově „unit" U (tj. nejčastěji kU/L, nebo kU/l).

1.1.5 Specifikace přístroje

V současné době se specifikace přístroje týká především vybraných položek NČLP z oblasti imunologie (dnes nejvíce a nejčastěji z oblasti alergologie), kde bývají tatáž vyšetření současně realizována na více přístrojích, které je nutné při sdělování výsledků jednoznačně odlišit. Pro tyto přístroje je zaveden speciální číselník, který je součástí NČLP a DASTA. Pro zmíněná vyšetření je specifikace přístroje klíčová, jedině tak lze odlišit dvě jinak totožně identifikovaná vyšetření (mající totožný NČLP klíč i specifikaci procedury). Specifikace přístroje se nevyužije v rámci objednávek, pouze v rámci sdělování a předávání výsledků.

Se specifikací přístroje musí umět pracovat LIS, ale i IS příjemce, jinak nelze zasílat tato vyšetření formalizovaně, neboť by je nebylo možné patřičně oddělit a zařadit či zobrazit.

1.1.6 Specifikace dárce

Specifikace dárce se týká pouze speciálních crossmatch vyšetření, kdy se pracuje s materiálem příjemce (tj. pacienta) a s materiály potenciálních dárců či zvoleného dárce – je nutná jejich jednoznačná identifikace, pro niž jsou v DS4 realizované potřebné datové bloky. Jedná se o speciální imunologická vyšetření, pro něž je identifikace dárce zásadní, LIS toto musí umět. Výsledky jsou zasílané především specializovaným pracovištím, jejichž IS toto samozřejmě musí také plně zajišťovat.

1.2 Identifikace laboratorního vyšetření v informačních systémech

K jednoznačné kompletní identifikaci laboratorního vyšetření v informačním systému (LIS, NIS, AIS aj.) slouží:

- ID pacienta
- datum a čas události (čas odběru, čas ukončení sběru, čas podání léku či zátěže)
- klíč NČLP (z platného číselníku NČLP)
- specifikace systému (týká se především mikrobiologie, cytologie)
- specifikace procedury
- specifikace přístroje (týká se hlavně imunologie)
- ID dárce (týká se crossmatch vyšetření)

S tímto musí umět pracovat každý IS. Takto je identifikace laboratorních vyšetření jednoznačná.

K těmto údajům samozřejmě patří sdělení výsledků vyšetření a další fakultativní informace, potřebné například pro interpretace, vyúčtování, třídění aj.

2 Práce s typem položky z hlediska vzniku – příprava na eŽádanku

2.1 Přehled položek z hlediska vzniku

Formalizované elektronické objednávky laboratorních vyšetření lze korektně realizovat již řadu let prostřednictvím aktuální verze standardu DS4 s využitím NČLP. K realizaci objednávek jsou k dispozici různé komerční nástroje. V současné době připravuje MZČR rozsáhlý aparát k realizaci elektronických objednávek laboratorních vyšetření ve verzi, která by měla být k dispozici v příštím roce. Bylo by předčasné připojovat podrobnější informace, k nejdůležitějším ale jistě patří ujištění, že všechny objednávky budou důsledně realizované prostřednictvím položek NČLP, na což se mohou všichni připravit již nyní v předstihu. Kdo k realizaci objednávek laboratorních vyšetření i ke sdělování výsledků používá již dnes DS4 a NČLP, bude na novou formu objednávek (tzv. eŽádanek) z velké části připraven.

Pro tyto účely byl v NČLP přepracován (doplněn a upraven) číselník typů položek z hlediska jejich vzniku (NCLPVZNK) – položky v tomto číselníku jsou rozdělené do několika skupin podle toho, jak vznikají, nebo jak se s nimi zachází. Ke každé položce NČLP je přiřazen jeden konkrétní typ označovaný jako VZNIK. Prakticky se jedná o tyto skupiny (pro nynější výklad mírně redukováno):

M – položky měřené, pozorované nebo odvozené v laboratoři
V – položky vypočítávané v laboratoři na základě položek měřených a sdělených (kromě D)
D – položky vypočítávané v laboratoři týkající se odpadů
K – mikrobiologická vyšetření kultivační a mikroskopická
G – skupinové objednávky formalizované
S – souhrnná hodnocení a interpretace laboratoře k problémově orientovaným skupinám vyšetření
L – informace o vzorku zasílaném laboratoři (objem, čas, odběr, stav aj.)
U – události významné z hlediska interpretace sdělované laboratoři (dle číselníku událostí)
I – doplňující informace o pacientovi potřebné pro interpretace (diety, poloha, zátěž, podávání léků aj.)
P – klinické informace o pacientovi potřebné pro výpočty i hodnocení (výška, hmotnost, teplota aj.)
B – textový problémově zaměřený blok připojovaný k nálezu
O – obrazové informace připojované k nálezu

Poznámka: v současné době se ještě řeší případné rozdělení typu V na výpočty, které se objednávají a které laboratoř provádí automaticky.

2.1.1 M – položky měřené, pozorované, odvozené v laboratoři

Stěžejní a nejrozsáhlejší typ položek zahrnující takřka všechny gesce. Jsou zde nejvíce zastoupené položky, jejichž výsledkem je numerická hodnota, dále položky s formalizovanými textovými výsledky dle matic MTV a položky s výsledkem ve tvaru volného textu. Položky tohoto typu slouží k realizaci objednávky objednatelem i ke sdělování naměřených hodnot – výsledků. Pro objednávání jsou nejčastěji využívané položky se zástupnou procedurou (*), k vydávání pak odpovídající položky s konkrétní procedurou. K vydávaným numerickým položkám jsou připojované referenční meze nebo kompletní škály.

DOI: 10.35191/medsoft_2026_1_38_lavrikova

2.1.2 V – položky výpočtové (z naměřených hodnot a případně i dalších dodaných údajů)

Rozsáhlý typ položek, které vznikají výpočtem, ať už přímo v analyzátoru nebo v LIS. K výpočtu jsou vždy nutné příslušné naměřené hodnoty a případně i informace a hodnoty dodané laboratoři objednatelem. Některé výpočty si může (z dodaných naměřených hodnot) realizovat i příjemce – objednatel. V praxi se výpočtové položky většinou neobjednávají, laboratoř je zasílá vždy, když má potřebné podklady – čili naměřené hodnoty a případně i další dodané informace k pacientovi či vzorku. Většinou se tedy objednávají nepřímo – objednáním pro výpočet potřebných měřených hodnot a (je-li to pro výpočet nutné) dodáním potřebných informací. Část z nich může být objednávána i přímo.

2.1.3 D – položky pro výpočty odpadů (z naměřených hodnot a dodané informace o objemu za čas)

Samostatný typ výpočtových položek, který se týká vybrané skupiny systémů (například DU pro odpady močí za den a analogicky TU za uvedený čas, MU za minutu, nebo SU za sekundu a další).

Tyto výpočty realizuje laboratoř vždy, když jsou k dispozici příslušné naměřené hodnoty a informace o objemu za čas, není je nutné objednávat.

2.1.4 K – mikrobiologická kultivační a mikroskopická vyšetření (kromě položek mikrobiologických výčtových)

Samostatná problematika, která se týká mikrobiologických kultivačních a mikroskopických vyšetření, řešených prostřednictvím speciálních datových bloků standardu DS4.

V NČLP se jedná o položky s konstrukcí: vyšetřovaný systém_AGENS_požadovaná procedura.

Poznámka: V současné době se debatuje i jiné řešení, které je připravováno v FHIR.

2.1.5 G – skupinové objednávky (formalizované; dle rámcového popisu v NČLP)

Speciální typ položek sloužících k realizaci objednávky více položek typu VZNIK = M (případně i V). Jsou vytvářené pro konkrétní systémy, nebo pro zástupný systém GORD (tam, kde lze systém pružně dourčit z kontextu). Jedná se o položky, které slouží pouze k realizaci skupinové objednávky, nenesou žádné jiné informace, nejsou jako takové vracené s výsledky.

K definici těchto položek NČLP je připojován výčet minimální a případně i doporučené podoby objednávky, její konkrétní obsah deklaruje laboratoř ve své „Laboratorní příručce" nebo jiné vhodné dokumentaci.

U této skupiny je důležité vysvětlit, které objednávky tohoto typu patří do NČLP (a mohou být založené jako položky) a které do NČLP nepatří a jejichž realizace je v gesci IS žadatele (tyto objednávky kvůli odlišení od první skupiny interně označujeme názvem „hromadné objednávky").

Skupinové objednávky (jako položky NČLP) se používají tam, kde není vždy jasné, která všechna vyšetření mohou být realizována. Může to být dané tím, že každá laboratoř má trochu odlišnou paletu, například podle kitu, který používá (příkladem může být Multiplex vyšetření na respirační viry, kde některé laboratoře budou vyšetřovat chřipku A, B i Covid a jiné v paletě Covid mít nebudou) nebo tím, že část vyšetření je indikována na základě výsledků jiných vyšetření (někdy je součástí palety a jindy není). Tyto objednávky jsou založeny jako samostatná NČLP položka a při objednání odchází ze systému žadatele tato jedna položka, která se až v systému příjemce (laboratoře) přetransformuje na NČLP položky příslušných konkrétních vyšetření.

Naproti tomu u hromadných objednávek má žadatel zcela jasnou představu o tom, jaká vyšetření se mají realizovat, a chce, aby byly uskutečněny všechny. V tomto případě položku NČLP nezakládáme. Tento typ objednávky se realizuje tak, že z IS žadatele odchází daná konkrétní skupina NČLP položek (přitom se při objednávání mohou tvářit jako jedna „položka", což

Klíč	Název komponenty	SYST	KOMP	PROC	DRVL	Jednotka	V	G	Au
20976	Multiplex PCR - Plasmodium species	REQ	PLSPMPX	GORD	TYPE	-	G	M	MA
21002	Multiplex PCR - protozoa	F	PROTMPX	GORD	TYPE	-	G	M	PL
20967	Multiplex PCR - protozoa	REQ	PROTMPX	GORD	TYPE	-	G	M	PL
20965	Multiplex PCR - původci genitálního vředu	REQ	GENULMPX	GORD	TYPE	-	G	M	PL
20999	Multiplex PCR - původci genitálního vředu	SPCURO	GENULMPX	GORD	TYPE	-	G	M	PL
20968	Multiplex PCR - respirační viry	REQ	RESVMPX	GORD	TYPE	-	G	M	PL
21003	Multiplex PCR - respirační viry	SPCORL	RESVMPX	GORD	TYPE	-	G	M	PL
21004	Multiplex PCR - respirační viry	SPCRESP	RESVMPX	GORD	TYPE	-	G	M	PL
20969	Multiplex PCR - respirační viry, SARS-CoV-2	REQ	RSCV2MPX	GORD	TYPE	-	G	M	PL
21005	Multiplex PCR - respirační viry, SARS-CoV-2	SPCORL	RSCV2MPX	GORD	TYPE	-	G	M	PL
21006	Multiplex PCR - respirační viry, SARS-CoV-2	SPCRESP	RSCV2MPX	GORD	TYPE	-	G	M	PL
21143	Multiplex PCR - septické patogeny	B	SEPPMPX	GORD	TYPE	-	G	M	MA
21144	Multiplex PCR - septické patogeny	SPCRESP	SEPPMPX	GORD	TYPE	-	G	M	MA
20970	Multiplex PCR - sexuálně přenosné infekce	REQ	STIMPX	GORD	TYPE	-	G	M	PL
21007	Multiplex PCR - sexuálně přenosné infekce	SPCURO	STIMPX	GORD	TYPE	-	G	M	PL
21008	Multiplex PCR - sexuálně přenosné infekce	U	STIMPX	GORD	TYPE	-	G	M	PL
21012	Multiplex PCR - virové meningitidy	CSF	VIRMMPX	GORD	TYPE	-	G	M	PL
20972	Multiplex PCR - virové meningitidy	REQ	VIRMMPX	GORD	TYPE	-	G	M	PL
21009	Multiplex T2MR - Bacteria panel	B	T2BPMPX	GORD	TYPE	-	G	M	MA
20973	Multiplex T2MR - Bacteria panel	REQ	T2BPMPX	GORD	TYPE	-	G	M	MA

Obrázek 2 – příklad skupinových objednávek (gesce mikrobiologie).

DOI: 10.35191/medsoft_2026_1_38_lavrikova

je zcela v gesci IS žadatele – ten, kdo objednává, nemusí navenek poznat rozdíl mezi skupinovou a hromadnou objednávkou protože oboje mohou být realizovány na „jedno kliknutí") a do systému příjemce přijdou jako jasně dané položky, které musí být realizovány všechny.

2.1.6 S – souhrnná hodnocení, interpretace (k v názvu uvedeným problémově zaměřeným oblastem)

Speciální typ položek určených k předávání textových bloků obsahujících interpretace k problémově zaměřeným celkům – skupinám položek, řešících určitou problematiku. Tyto položky neslouží k objednávání, laboratoř je zařazuje dle svých interních pravidel či na základě příslušných standardů či doporučení.

Skupina interpretačních položek vznikla s cílem nahradit problematické textové poznámky nestandardně přiřazované k výsledkům. Správný přenos těchto nestandardních poznámek do IS příjemce není zaručen a jejich obsahem proto nesmí být klinicky významné informace. V praxi se často setkáváme se situací, kdy je obsahem těchto nestandardních poznámek popis, interpretace vyšetření a klinický závěr (tedy pro příjemce ty nejdůležitější informace), někdy ale zcela banální či nadbytečné informace. Právě z tohoto důvodu byla rozšířena skupina interpretačních NČLP položek, které slouží právě pro sdělení tohoto typu informace a u kterých je jistota, že se do IS příjemce přenesou korektně.

Interpretační položky jsou zakládány dostatečně obecně na to, aby příslušnou oblast pokryly (obvykle neexistují – kromě několika případů, kde to dává smysl – pro každou jednotlivou NČLP položku) ale zároveň dostatečně konkrétně na to, aby mohly být zařaditelné k jedné jasné problematice. Z tohoto důvodu byly zrušeny velmi obecné položky typu „Textová poznámka" a nejsou zakládány ani příliš obecné položky jako „Interpretace – sérologie". V momentě, kdy do položky podobné obecnosti mohou být zařazeny texty k interpretacím CMV, všech druhů hepatitid nebo jiných serologických vyšetření, začíná postrádat smysl. U interpretací je proto nutné vybrat co nejkonkrétnější položku, kterou má NČLP v nabídce.

2.1.7 L – laboratorní informace o vzorku (patří sem položky: objem, čas sběru, typ odběru, stav materiálu, poznámky – specifikace – jiné) – sdělují se laboratoři.

2.1.8 U – události významné z hlediska interpretace (indikace události a případně čas) – sdělují se laboratoři. Jedná se o položky, které mohou obsahovat časovou informaci (časový interval od vzniku uvedené události), nebo jsou prázdné a jejich přítomnost pouze indikuje příslušnou událost.

2.1.9 I – formalizované informace o pacientovi pro zpracování či interpretace – sdělují se laboratoři. Jedná se o položky, které nesou formalizovanou informaci definovanou v MTV.

Právě položky typu U a I slouží jako pomůcka pro nastavení různých mezí v případě, že má na vyšetření vliv příslušná událost, nebo stav pacienta. Zasláním příslušné položky (příkladem může být podávání léku s hodnotou „po podání") přes skript v IS příjemce dojde k nastavení správných referenčních mezí aj.

Mezi příklady patří:

- Zasílání položky Gravidita u oGTT pro vyšetření gestačního diabetu.
- Zasílání položky Podání léku (s hodnotou „po podání") k nastavení mezí po podání antibiotik.
- Zaslání položky Menopauza – fáze (s hodnotou „postmenopauza") k nastavení mezí u vyšetření ROMA index u žen po menopauze.

2.1.10 P – vybrané informace o pacientovi potřebné pro výpočty (numerické údaje) – sdělují se laboratoři. Jedná se o položky, které nesou numerickou hodnotu.

2.1.11 B – textový blok připojovaný laboratoří k nálezu – zprávě (z rozhodnutí laboratoře).

Obsahuje textové informace, tabulky aj.

Klíč	Název komponenty	SYST	KOMP	PROC	DRVL	Jednotka	V	G	Au
21105	Interpretace - Chlamydia psittaci	REPI	INTCHPS	DTP	TYPE	-	S	M	BS
21106	Interpretace - Chlamydia trachomatis	REPI	INTCHTR	DTP	TYPE	-	S	M	BS
20891	Interpretace - index anti-Borrelia burgdorferi	REPI	BOBUGMH	DTP	TYPE	-	S	M	MA
21107	Interpretace - Influenza	REPI	INTINFL	DTP	TYPE	-	S	M	BS
21076	Interpretace - inhibitor orientačně	REPI	INHIBO	DTP	TYPE	-	S	M	FI
21108	Interpretace - Japonská encefalitida	REPI	INTJENC	DTP	TYPE	-	S	M	BS
21091	Interpretace - Klíšťová encefalitida virus	REPI	INTENC	DTP	TYPE	-	S	M	BS
21109	Interpretace - Legionella	REPI	INTLEG	DTP	TYPE	-	S	M	BS
21110	Interpretace - Listeria	REPI	INTLIST	DTP	TYPE	-	S	M	BS
20860	Interpretace - mikrobiologický nález	REPI	MIKRO	DTP	TYPE	-	S	M	MA
21111	Interpretace - Morbilli virus	REPI	INTMORB	DTP	TYPE	-	S	M	BS
20892	Interpretace - MRZ reakce	REPI	MRZRH	DTP	TYPE	-	S	M	MA
21114	Interpretace - Mumps virus	REPI	INTPARO	DTP	TYPE	-	S	M	BS
21123	Interpretace - Mycobacterium tuberculosis	REPI	INTTBC	DTP	TYPE	-	S	M	BS
21112	Interpretace - Mycoplasma hominis	REPI	INTMYHO	DTP	TYPE	-	S	M	BS
21113	Interpretace - Mycoplasma pneumoniae	REPI	INTMYPN	DTP	TYPE	-	S	M	BS
21116	Interpretace - Parainfluenza virus	REPI	INTPINFL	DTP	TYPE	-	S	M	BS
21115	Interpretace - Parvovirus	REPI	INTPARV	DTP	TYPE	-	S	M	BS
21142	Interpretace - Poliovirus	REPI	INTPOLV	DTP	TYPE	-	S	M	BS
20864	Interpretace - protilátky proti mykotickým agen	REPI	PMYKO	DTP	TYPE	-	S	M	MA

Obrázek 3 – příklad interpretačních položek (gesce sérologie).

20461	Den menstruačního cyklu	PT	DMC	TIME	TYPE	-	U	Z	M
20467	Folikulární fáze	PT	FOLIKUL	TIME	TYPE	-	U	Z	M
20057	Gravidita	PT	GRAV	TIME	TYPE	-	U	Z	M

Obrázek 4 – příklad položek událostí významných z hlediska interpretace.

20951	Dialýza (ve vztahu k vyšetření)	PT	DIALP	REM	TYPE	-	I	Z	M
20029	Dieta před odběrem	PT	DIET	REM	TYPE	-	I	Z	M
21139	Menopauza - fáze	PT	FMENOP	REM	TYPE	-	I	Z	M
21140	Menstruační cyklus - fáze	PT	FMENSTC	REM	TYPE	-	I	Z	M
20952	Podání léku (ve vztahu k vyšetření)	PT	PODLEK	REM	TYPE	-	I	Z	M
20977	Podání přípravku (funkční test)	PT	PODPRIP	REM	TYPE	-	I	Z	M
20953	Poloha pacienta při odběru	PT	POLODB	REM	TYPE	-	I	Z	M

Obrázek 5 – příklad položek formalizovaných informací o pacientovi pro zpracování či interpretaci.

2.1.12 O – obrazové informace připojované laboratoří k nálezu (plyne z objednávky příslušných vyšetření)

Obsahuje například mikroskopické obrázky, grafy aj.

2.2 Použití a práce s typem položky dle vzniku

Typ položky podle vzniku může být užitečným vodítkem při mapování lokálního číselníku na národní. Na jeho základě se automaticky dají odfiltrovat položky, které slouží jen k objednávání a ty které slouží jen ke sdělování výsledků. Velkou část běžných položek je možné použít v obou situacích.

K objednávání laboratorních vyšetření slouží položky, jejichž **VZNIK = M, G, Q a K**, případně ještě část položek **V** (tato problematika se nyní diskutuje) a výjimečně **O**. Laboratoři je pro některá vyšetření nutné sdělit informace prostřednictvím položek **VZNIK = L, U, I, P**.

Samozřejmě jsou sdělované další informace o pacientovi běžnou cestou datových standardů, jako věk, pohlaví, anamnéza, diagnózy, medikace, gravidita atd. Taktéž jsou cestou datových standardů sdělované další potřebné informace o zasílaných vyšetřovaných materiálech a další informace.

Vznik **K** je používán pouze pro nevýčtové kultivační a mikroskopické mikrobiologické objednávky (v budoucnosti budou tomuto účelu sloužit i položky se vznikem A).

Typy položek, které jsou zařazované dle rozhodnutí laboratoře (plynou z objednávky a nejsou objednávány) jsou **VZNIK = S, B, O, D** a podstatná část položek vzniku **V**.

3 Speciální okruhy

3.1 Kompletnost NČLP, aktuálnost položek

V letošním roce je v rámci jednotlivých gescí dokončována revize a doplňování položek NČLP s tím, že vše stěžejní by mělo být realizováno již začátkem příštího roku a nadále budou doplňované už jen speciální vyšetření a novinky přicházející do praxe. Hodně práce bude ještě v gesci genetiky, cytologie, imunologie a mikrobiologie. Čím speciálnější problematika je řešena, tím jsou vyšší časové nároky na tvorbu položek a tím bývá delší odezva.

Tak, jak se NČLP vyvíjí, nastávají situace, kdy je nutné některé položky zneplatnit a případně nahradit novými. Po třech desetiletích existence NČLP obsahuje 33 tisíc položek, přičemž zhruba 7 tisíc položek je již neaktuálních a necelých tisíc položek obsoletních. Neaktuální položky se již nesmějí používat k realizaci objednávek, ani vydávat coby výsledky, smějí být pouze archivní.

U každé neaktuální položky je v NČLP uveden důvod zneaktuálnění a pokud je to možné, také odkaz na vhodnou aktuální položku, na níž je doporučeno přesměrování.

Na webu DASTACR [1] v hypertextových seznamech NČLP již nejsou neaktuální položky zobrazované.

V nástroji pro prohlížení NČLP, v programu ČLP, jsou neaktuální i obsoletní položky výrazně označované, lze je filtrovat a lze si u nich prohlížet důvod zneaktuálnění i využít údaje o přesměrování na jinou vhodnou položku a případné poznámkové texty.

Tyto informace jsou také k dispozici v oficiálně vydávaných číselnících (například NCLPPOL), takže s nimi může pracovat každý LIS (i jiné IS) a může uživatelům nabízet patřičné další informace i služby. Pokud by LIS dnes neuměl náležitě zobrazovat a obhospodařovat tento stav položek, jedná se o zásadní vadu a významný problém pro praxi, který je nutné ihned řešit.

Příklad: U položky NČLP s klíčem 01522 (CRP v séru procedurou IMUTURB), která byla letos nahrazena procedurou IA, přičemž IMUTURB je nyní možné uvádět v rámci specifikace procedury, je uveden odkaz na položku 19540, což je CRP v séru procedurou IA. Druhy veličiny i jednotka zůstávají stejné. Vybavený LIS může rovnou nabídnout přesměrování na položku NČLP 19540 a provést potřebné akce, čímž ušetří práci a ohlídá kvalitu mapování.

Změna se samozřejmě musí promítnout také do příslušné dokumentace, je proto výhodné mít dokumentaci vhodně segmentovanou a provázanou, aby byly tyto úpravy co nejjednodušší, nejméně pracné.

3.2 Národní a lokální položky

Nadpis této kapitoly skrývá protimluv, neboť Národní číselník laboratorních položek musí obsahovat pouze položky tzv. „národní“ a ne „lokální“. Tzv. lokální položky byly dočasně povolené v dobách vzniku NČLP, aby překlenuly období, kdy v NČLP ještě mnohé významné chyběly. Bohužel jsou někde používané dosud a způsobují v praxi mnoho nemalých problémů, někdy i zásadní kolize s rizikem poškození pacienta.

Ve standardu DS4 je výslovně uvedeno: Pro lokální položky (tj. pro místně doplněné provizorní položky) lze využívat klíče z intervalu **25000 až 49999. Tyto položky jsou zcela mimo národní gesci**, **slouží pouze vnitřním potřebám laboratoře, nesmí být vydány třetí straně!**

Ve standardu FHIR budou tyto „lokální položky“ zcela zakázané, přípustné budou jen platné (aktuální) položky NČLP.

Pokud potřebná položka v NČLP chybí, je nutné požádat o její doplnění. Do té doby slouží standardní nástroje pro sdělování nonNČLP vyšetření (v DS4 viz datový blok **vrz** a položka 20799). Položka 20799 slouží i k realizaci neformalizované objednávky.

DOI: 10.35191/medsoft_2026_1_38_lavrikova

Správci i gestoři NČLP si uvědomují, že v současné době nejsou dosud k dispozici všechny potřebné položky, neboť díky známým událostem vznikl tlak na laboratoře i dodavatele IS, z něhož vyplynuly mnohé požadavky na doplňování NČLP i standardu a tyto práce vyžadují potřebný čas. V posledních upgrade bývá doplňováno cca 500 až 600 nových položek za měsíc!

Správci i gestoři věří, že během prvního pololetí roku 2027 bude NČLP patřičně doplněn i v oblastech speciálních vyšetření a budou se doplňovat již jen položky pro vyšetření nová, čímž se s lokálními položkami již definitivně nebudeme potýkat, ani setkávat.

3.3 POCT

V současné době se nejvíce debatují poměrně časté žádosti o doplnění tzv. POCT vyšetření. Mnohdy přicházejí i požadavky na vytvoření položky s procedurou POCT, což pozoruhodně vystihuje specifičnost této problematiky. Z pojmu POCT celkem jasně plyne, že se jedná o stanovení v místě péče, ale neříká nic o systému ani proceduře. Původně to znamenalo provedení vyšetření např. v ordinaci praktického lékaře, u lůžka pacienta na JIP atd. s pomocí k tomu určeného malého analyzátoru. Původně se také mnohdy jednalo o vyšetření s vyšší mírou nejistoty, s nímž bylo nutné zacházet odlišně. Toto ale dnes již většinou neplatí, mnohdy se jedná o položky s běžnou procedurou (byť se často hůře zjišťuje), u nichž je žádáno uvádět, že vznikly mimo prostor laboratoře (což DS4 umožňuje) a jen někdy je potřebné sdělovat, že se jedná o výsledek s vyšší nejistotou (což DS4 také umožňuje).

Problematika těchto vyšetření je nyní již rámcově dořešena a vše bude završeno a v NČLP by mělo být realizováno do konce roku 2026.

NATIONAL CODE LIST OF LABORATORY ITEMS (NČLP) – NEWS AND UPDATES

Abstract

The paper presents news and the current state of the National Code List of Laboratory Items, which underpins the formalised exchange of information between laboratories and healthcare information systems. It describes the current definition of the list items and the recently introduced additional specifications, namely procedure, system, local unit, instrument and donor, together with the requirements they place on laboratory and other information systems. The classification of items by their origin is explained in detail, together with its use in the electronic ordering of examinations and in the reporting of results, as preparation for the introduction of the electronic request form. Further sections deal with the completeness and currency of the code list, the handling of invalidated items and their redirection to valid ones, the difference between national and local items, whose use is undesirable and will be completely prohibited in the forthcoming international standard, and point-of-care testing. The text is based on the Czech data standard DASTA and takes into account the preparation of the new international standard for the exchange of health data.

Keywords

laboratory medicine, laboratory information system (LIS), code list, coding system, data standard, DASTA, DS4, HL7 FHIR, National Code List of Laboratory Items (NČLP)

Literatura

[1.] Kompletní informace o NČLP i DASTA jsou k dispozici na webu: https://www.dastacr.cz/

[2.] Mezinárodní terminologie SNOMED: https://www.snomed.org/; https://browser.ihtsdotools.org/

Kontakt

MUDr. Petra Lavríková
Okořská 349/1, 181 00 Praha
775 203 005
fluktuacia@gmail.com

Ing. Miroslav Zámečník
Dědinská 896/19, 161 00 Praha 6
728 146 487
zamecnik@sekk.cz